

INUIT ATAQATIGIIT INATSISARTUNI



UPA2023/115
3. maj 2023
Mariia Simonsen

Inatsisartunut aaliangigassiaralugu siunnersuut; Naalakkersuisut pisussaaffilerneqassasut naalagaaffimmi oqartussaasunut piumasaqaateqassasut Kalaallit Danskit Nunaanni inuiattut ikinnerussuteqartut akuerineqarnissaat, tassani tunngavigineqassaaq Inuiaat Ikinnerussuteqarneranut isumaqatigiissut (FCNM) aammalu Europami oqaatsit aaliangersimasut imaluunniit inuiaat ikinnerussuteqartut oqaaserisamikkut ikinnerussuteqarnerannut angerfigeqatigiissut (Sprogpagten).

(Inatsisartunut ilaasortaq, Kuno Fencker, Siumut)

Oqaaseqaat:

Inuiaat ikinnerussuteqartut illersorneqarnissaannik Europarådimi sinaakkutissatut isumaqatigiissut naapertorlugu Kalaallit Danmarkimi nunaqartut inuiattut ikinnerussuteqartut akuerineqarnissaannik naalagaaffiup peqquneqarnissaannik Kuno Fenckerip Siumumeersup aalajangiiffigisassatut siunnersuutaa Inuit Ataqatigiinnit ima oqaaseqarfigissavarput:

Inuiattut oqaatsitta kulturittalu attattuarnissaannik pisinnaatitaaffivut nunallu inoqqavisut akuerisaanerput Inuit Ataqatigiinni naleqartitaapput tunngaviusorujussuit. Tamanna qularineqassanngilaq. Ukiorpasuarne Inuit Ataqatigiit apeqqutini taakkunani ilungersuuteqartuusimapput, ilaanni kisimiinnarsinnaasumik, ukiunili kingulliunerusuni apeqqutit tunngavioqisut tamakku allanit pingaartinneqalersimammata nuannaarutigisarpaput.

Kalaaleqativut Danmarkimut nunassissimasut 17.000-it missaanniittut pillugit nunatta Danmarkillu akornanni sulisulissarpasuaqarpugut. Kalaallit Danmarkimut nunassittartut amerliartuinnavipput. 2022-mi 350-it nuupput. Aanaakkut soraarnerussutiassatik amerlanerummata nuuttut, ilinniartut affaannaat utertartut ilaqutariillu nukissaqarluaraluarlutik innarluutilimmik ilaqarnertik imaluunniit peqqissutsikkut unammilligassaqaarnertik pissutigalugit ikiorluarneqarnerunissatik pillugu nuuttartut. Pissutsit tamakku imminni ajornakusoortuupput.

Siunnersuuteqartoq isumaqatigaarput oqarmat kalaallit Danmarkimut nunassikkaangata naalagaaffiup akisussaaffigilertarai. Siunnersuuteqartup

INUIT ATAQATIGIIT INATSISARTUNI



aamma siunnersuuteqarnerminut tunngavilersuutigaa meeqqat angerlarsimaffimminnit arsaarinnissutigineqartarnerat. Tamanna pissutaassasoq inuiattut ikinnerussuteqartutut naatsorsuunneqalernissamut. Maani nunatsinni meeqqat 5 procentii angerlarsimaffimminnit arsaarinnissutigineqartarput. Inuit Ataqatigiinni kissaatigaarput ilaqutariit nakussassarneqassasut meerartaallu ikiorluarneqarnerussasut, taamaalillutik angerlasimaffiup avataanut inissineqartartut ikinnerulerniassammata. Tamanna uagut akisussaaffigaarput, akisussaaffillu tamanna uagut nkisitta nammassinnaavarput. Kalaaliaqqat Danmarkimi najugallit arsaarinnissutigineqartarnerannut atatillugu nunatsinni arsaarinnissutaasartut sanilliutttariaqarpagut, qallunaavaqqat arsaarinnissutigineqartarnerat sanilliunnagu, soorlu VIVE tamakku pillugit nalunaarusiamini taamaaliortoq.

Europami naalagaaffiit akornanni sinaakkusiussatut isumaqatigiissut pineqartoq 1995-imeersuuvoq, 1997-imilu Danmarkimit ilannguffigineqarluni. Sinaakkutitut isumaqatigiissummi inuiaat ikinnerussuteqartut kikkunersut aalajangersarneqanngilaq, tamannalu naalagaaffinnut ataasiakkaanut aalajangigassannqortinneqarsimalluni. Inuiattut ikinnerussuteqartutut

Danmarkimi taamaallaat naatsorsuussaapput tyskit Danmarkip killeqarfiata eqqaani najugaqartut. Ataatsimiititaliaq isumaqatigiissutip qanoq timitalerneqarneranik malinnaasusoq 2010-kkut ingerlaneranni marlussoriarluni inassuteqartarpoq kalaallit Savalimmiormiullu, inuiaat ikinnerussuteqartut allat, soorlu romat, ilanngullugit inuiattut ikinnerussuteqartutut isigineqalertariaqartut. Qallunaat naalakkersuisui nunatsinnilu naalakkersuisut tamatigut isumaqatigiillutik akissuteqartarput kalaallit Danmarkimi najugaqartut inuiattut ikinnerussuteqartutut naatsorsuunneqarnissaat kissaatiginngikkitsik.

Inuit pisinnaatitaaffiitut Institutti 2015-imi angisuumik nalunaarusiorpoq kalaallit Danmarkimi najugaqartut asigiiingisineqartarnerat pillugu. Institutti taamani inassuteqarpoq kalaallit Danmarkimi najugaqartut inuiattut ikinnerussuteqartutut akuerineqarnissaat anguniarlugu kalaallit pineqartut suliniaqatigiiffii oqaloqatigineqalissasut. Inuiaat ikinnerussuteqartut pillugit isumaqatigiissutip malinneqarnera pillugu

Danmarkip 2014-imi nalunaarutaanut ataatsimiititaliaq isumaqatigiissutip malinneqarneranik nakkutilliisoq oqaaseqaateqarpoq inassuteqarluni allappoq Danmarkip isumaqatigiissut tyskinuinnaq tunngatinnagu kalaallinutaaq tunngatiltariaqararaa, tamakkiisumik tamakkiisuunngitsumilluunniit. Taama inassuteqarnerminut kalaaliaqqat savalimmiormiuaqqallu oqaatsiminnik atuartinneqarsinnaanerannik periarfissaq tikkuarpaa. Aamma

INUIT ATAQATIGIIT INATSISARTUNI



ikinnerussuteqartut oqaluttuarisaanerat kulturiallu pillugit amerlanerussuteqartut ilisimasaqarnerulernissaat inuiaqatigiillu

ingerlatitaaneranni peqataanerunissaat tikkuarneqarput. Ataatsimiititaliap taamani inassutigaa inuiaat pineqartut, tassa kalaallit, ataasiakkaat soqutigisaqatigiilluunniit isumaqatigiissutip illersorneqarnissamik periarfissarititaanik iluaquteqarsinnaanerata pillugu oqaloqatigiinnernik

Danmarkimi naalakkersuisut pimoorussissasut. Tamannali oqaatigineqareersutut Danmarkimi naalakkersuisunit itigartinneqarpoq, soorlu aamma nunatsinni naalakkersuisut itigartitsisut.

Kalaallit peqatigiiffiisa kattuffiat kalaallit inuiattut ikinnerussuteqartutut isigineqalernissaat 2000-ikkut aallartinneraniilli kissaatigisimavaat, ukiunili makkunani isumaat allanngorsimavoq, inuiattut ikinnerussuteqartutut isigineqalernissaq kissaatigineqarunnaarluni. Kalaallit peqatigiiffiisa kattuffianni inuiattut ikinnerussuteqartutut pineqarnissartik kissaatiginngilaat naalagaaffeqatigiinni innuttaaqataagamik qallunaatullu innuttaassuseqarlutik.

Inuit pisinnaatitaaffii pillugit instituttip misissuinerata kingorna apeqqutit kalaallit Danmarkimi najugaqartut atugaannut pisortanillu kiffartuussivinni aalajangiisarfinnilu pineqartarnerannut tunngasut nunatsinnit Folketingimut qinigaasunit isiginiarneqartorujussuanngorput, tamannalu ukiut ingerlaneranni koruuninik millionerpaalorujussuarnik isumaqatigiinniarnikkut angusaqartarnikkut kalaallinut, pingaartumillu meeqqanut sanngiinnerusunullu, iluaqutaasumik kinguneqartarsimapput. Assersuut kingulleq ippassigaminnguaq pivoq, peqatigiiffiit Mentor Immanuel aamma MAPI ukiunut marlunnut 1,5 mio. kr.-nik Atlantikup avannaata kitaanut immikkoortitanit tapiiffigineqarmata.

Siunnersuutip matuma qulequtaanut uteriarutta. Naalagaaffik uagut naalakkersuisutta kajumissaarsinnaavaat kalaallit Danmarkimut nunassissimasut Europami naalagaaffiit isumaqatigiissutaannut ilannguteqqullugit? Siuliani taakkartukkakka najoqqutaralugit taamaappasippoq. Inuit Ataqatigiinnili qulakkeeqqaarusupparput inuiattut ikinnerussuteqartutut pineqarneq kalaallinut qanoq iluaqutaasinnaanersoq paasilluaqqaassallugu, kalaallillu Danmarkimi najugaqartorpassuit kissaatiginaat inuiattut ikinnerussuteqartutut isigineqalissallutik. Pisinnaatitaaffinnik annasaqassappat, suullu anguneqassappat?

Ataaserli tamatta isumaqatigiissutigisinnaannguatsiarparput: Kalaallit Danmarkimi najugartut amerlialluttuinnartut Danmarkimi innuttaaqataasutut tamakkiisumik naammaginarumillu sullinneqarnerisut amerlasuutigut

INUIT ATAQATIGIIT INATSIARTUNI



apequserneqarsinnaasarmat. Amerlanerpaartaat – namminnermi kissaatigalugu nuuttuugamik – inooqataapput tappavani atugassarititaasut nuannersortai nunanniitsortaalu atorlugit. Ilaqarpulli sapersartunik, taakkulu immikkut ikorfartortariaqarput. Tamarmilli kalaaliunertik sammisinnaasariaqarpaat ineriartortillugulu, kalaaliunerallu nunataavanni ataqqineqarlunilu periarfissaqartinneqartariaqarpoq. Tamakku inuiattut ikinnerussuteqartutut akuerisaanikkut tamakkiisumik anguneqarsinnaanersut misissorneqarli.